

Іван Калуцький,

доктор сільськогосподарських наук, професор,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Ivan Kalutskiy,

Doctor of Agricultural Sciences, professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 630*.165.5

РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧІ ЛІСОВІ РЕСУРСИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

RECREATION AND WELLNESS FOREST RESOURCES IVANO-FRANKIVSK AND WAYS OF IMPROVING THEIR USE

Зростаюча потреба розширеного використання державних лісів Івано-Франківщини для рекреації і туризму вимагає їх відповідної підготовки. Виникає необхідність покращити естетичні та оздоровчі властивості лісів завдяки проведенню в них цілого комплексу лісогосподарських та організаційних заходів. Ці заходи направлені на підвищення привабливості лісових насаджень та підвищення стійкості їх до рекреаційних навантажень.

Ключові слова: рекреація, туризм, лісові насадження, місця відпочинку, землі лісового фонду.

The growing need for expanded use of public forests Ivano-Frankivsk region for recreation and tourism requires them appropriate training. There is a need to improve the aesthetic and recreational properties of forests by holding them in a set of forest management and institutional arrangements. These measures are aimed at increasing the attractiveness of forest plantations and increase their resilience to the recreational activity.

Keywords: recreation, tourism, forest plantations, recreational facilities, forest lands.

Растущая потребность расширенного использования государственных лесов Ивано-Франковщины для рекреации и туризма требует их соответствующей подготовки. Возникает необходимость улучшить эстетические и оздоровительные свойства лесов благодаря проведению в них целого комплекса лесохозяйственных и организационных мероприятий. Эти меры направлены на повышение привлекательности лесных насаждений и повышения устойчивости их к рекреационным нагрузкам.

Ключевые слова: рекреация, туризм, лесные насаждения, места отдыха, земли лесного фонда.

Вступ. Однією з підсистем Карпатського територіально-рекреаційного комплексу, що динамічно розвивається, є туризм – один з найбільш ефективних видів оздоровчого відпочинку. Формуванню на базі Українських Карпат важливого туристичного регіону країни в значній мірі сприяє величина і якість його туристичного потенціалу. Переважання низько і середньогірних форм рельєфу, висока лісистість, мальовничість ландшафтів, різноманітність видового складу флори і фауни, безліч гірських річок та джерел мінеральних вод роблять Карпати одним з найбільш привабливих об'єктів для туристів [3, с. 196].

Ліси області, в більшості своїй, характеризуються високими показниками естетичної цінності і можуть бути використані для рекреації та відповідних видів туризму, після проведення в них певних заходів і підготовки території.

Актуальність проблеми. Економічна криза в нашій країні привела до особливо гострих соціальних проблем населення гірських регіонів: безробіття, незначні площі сільськогосподарських угідь, специфіка проживання в горах. Тому, розвиток саме туристично-рекреаційної діяльності, приведе до вирішення деяких із них. Створення робочих місць в даній галузі буде сприяти росту первинної зайнятості в туристично-рекреаційній сфері, поведе за собою зростання вторинної зайнятості – збільшення кількості робочих місць в будівництві, сільському господарстві, в зв'язку, медицині, торгівлі тощо.

Науково-технічна революція, свідками і учасниками якої ми стали, зачепила всі галузі виробництва. Одним із проявів її в лісовому господарстві є широке використання лісів для рекреаційних потреб. Тому особливо актуальним є зробити ліс придатним для відпочинку, шляхом впровадження лісівничих заходів з покращення естетичних і оздоровчих функцій лісів. Благоустрій лісів є якісно новим аспектом робіт в лісовому господарстві.

Постановка проблеми. Ліс в місцях відпочинку, крім своїх основних функцій давати високоякісну деревину, має мати ще й здатність благотворної емоційної дії на людину. Почуття радості, насолоди має сприяти відпочинку. В основі емоційного відпочинку лежать так звані ландшафтні емоції. Природа за допомогою фарб, кольорів, запахів, звуків діє на організм людини [1, с. 86].

Необхідно відзначити, що із наявних на території області 626 тис. га лісів, 467,7 тис. га лісів закріплено за найбільшим лісокористувачем в області (75 %) державними лісогосподарськими підприємствами обласного управління лісового і мисливського господарства. Оскільки ліси природо-заповідного фонду області вже певною мірою задіяні для рекреації, то важливо проаналізувати, як можна використати рекреаційний потенціал саме лісів держлісгоспів для рекреації, розвитку туризму та оздоровлення населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Питанням благоустрою та використання лісів для рекреації присвятили свої наукові праці відомі вчені Бобров Р. В. (1977 р.), Тарасов А. И. (1986 р.), Генсірук С. А. (1987 р.), Середін В. І., Парпан В. І. (1988 р.), Стойко С. М., Третяк П. Р. (1993 р.), Бондаренко В. Д., Фурдичко О. І. (1994 р.), Фоменко Н. В. (2007 р.) та інші.

Метою лісового господарства має бути задоволення зростаючих потреб населення в лісовому відпочинку при безумовному забезпеченні не виснажливості лісокористування взагалі і рекреаційного зокрема. Вимогою часу є також залучення все нових лісових площ до використання з рекреаційною метою, а це вимагає проведення в них відповідних лісівничих заходів, необхідна відповідна підготовка лісу до такого використання. Проведення робіт по благоустрою та облаштуванню лісів для рекреації дає можливість створення значної кількості робочих місць для місцевого населення.

Виходячи з того, що ліси різних груп і категорій мають неоднакове цільове призначення Середін В. І. і Парпан В. І. (1988 р.) розробили класифікацію лісів Карпат які використовуються в рекреаційних цілях. Користуючись даною класифікацією проведено аналіз стану рекреаційного використання земель лісового фонду держлісгоспів.

Більшість держлісгоспів області в останні роки здійснили ряд лісогосподарських заходів спрямованих на розширення площ рекреаційних лісів в лісовому фонді обласного управління лісового господарства, який налічує 467788 тис. га.

В лісовому фонді держлісгоспів доля лісів, що виконують переважно санітарно-гігієнічні, оздоровчі функції, а також функції природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення складала 44792 га (9,7 %), станом на 01.01.1997 р. [7, с. 7] доля таких лісів сягнула 79652 га (16,3 %), а за матеріалами останнього лісовпорядкування, яке проведено станом на 01.01.2009 р. [8, с. 11], доля таких лісів вже становила 133295,5 га (26,7 %).

Як і очікувалось виявлено, що збільшення площ рекреаційних лісів, а також тих, що частково використовуються для рекреації, відбулося за рахунок створення природоохоронних об'єктів таких як національні природні парки та регіональні ландшафтні парки. Їх зони стаціонарної рекреації, які за останні 20 років збільшилися на 1542,2 га, призначені для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парків, тут забороняється будь-яка господарська діяльність, що не пов'язана з цільовим призначенням цієї функціональної зони або може шкідливо вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони і зони регульованої рекреації.

Площа зон регульованої рекреації – територій, в межах яких створюються умови для короткострокового перебування, відпочинку та оздоровлення відвідувачів парку, а їх режим встановлюється відповідно до вимог, обов'язкових для охоронних зон природних заповідників, за цей період в лісах держлісгоспів збільшилася на 13515 га.

Особливо цікаво було з'ясувати, що збільшення площ лісів, які використовуються для рекреації, мало місце також за рахунок переведення частини лісів держлісгоспів, в ліси населених пунктів (11965,2 га), ліси округів санітарної охорони курортів та інших лікувальних закладів (12135,5 га), а також створення заповідних лісових ділянок (19659,4 га).

Підтримувати темпи збільшення площ лісів придатних для рекреаційного використання в лісах держлісгоспів тільки за рахунок вже перерахованих методів, не дивлячись на пріоритетність розвитку рекреації та зокрема туризму на території області, буде проблематично. Оскільки темпи створення природоохоронних територій та розширення зелених зон населених пунктів в останні роки були значними, а переведення лісів в межі населених пунктів виявили ряд негативних тенденцій. Зокрема, тільки по Полянському лісництву Ворохтянського лісового господарства за період 1996 – 2009 рр. (ревізійний період) площа земель вкритих лісовою рослинністю зменшилася на 1452,4 га [8, с. 12] які були передані в межі села Поляниця, що пов'язано з будівництвом рекреаційного комплексу «Буквель».

Хоча методи збільшення кількості лісів в окремих держлісгоспах таких, що придатні для рекреаційного використання ще невичерпані, проте назріває необхідність застосування якісно нових лісівничих заходів для підвищення атрактивності лісів при їх використанні для рекреації і туризму.

Результати досліджень. Актуальним на сьогодні є покращення використання тих рекреаційних і придатних для рекреаційного використання (133295,5 га або 28,5 %) лісів, які вже, частково використовуються, а також 105252,3 га або 22,5 % тих, які при виконанні в них певних заходів по благоустрою в найближчі роки можуть бути використанні для розвитку рекреації і туризму (рисунок 1).

Щодо тих лісів, які частково використовуються з рекреаційною метою то це ліси зелених зон, які розподіляються на лісопаркові і лісогосподарські частини. До лісопаркових входять насадження, розташовані в безпосередній близькості до населених пунктів, що мають добрі шляхи та транспортне сполучення і відзначаються привабливістю і придатністю для масового відпочинку. На базі лісопаркових насаджень створюються приміські лісопарки та зони відпочинку населення

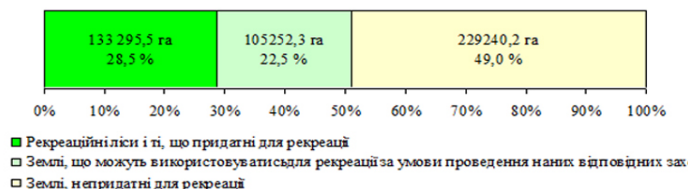

Рис. 1. Розподіл державного лісового фонду (держлісгоспів станом на 01.01.2009 р.) за рівнем придатності для рекреації

Враховуючи постійно зростаючу потребу у відпочинку, особливо міського населення, та зростаючу кількість власного та громадського транспорту виникає необхідність значно розширити зелені зони населених пунктів. В умовах Івано-Франківська та прилеглих до нього територій необхідно створювати лісопарки в межах природних ландшафтів з різним ступенем їх змін і з врахуванням завдань, які ставляться перед об'єктом. В умовах Передкарпаття, найбільш ефективними є лісопарки та пункти відпочинку.

Інтенсивне освоєння лісів для відпочинку розпочато відносно недавно, і науково обґрунтованої системи ведення лісового господарства в них поки що не розроблено. Але практика експлуатації вже діючих місць відпочинку показує необхідність проведення в таких лісах цілого ряду лісогосподарських заходів з метою їх збереження та покращення їх естетичних властивостей.

Ми вважаємо, що кількість таких місць відпочинку необхідно збільшувати в держлісфонді області, розширювати їх площу та покращувати якість утримання відповідних споруд і лісової інфраструктури в належному стані. В окремих місцях відпочинку, які в процесі експлуатації найбільше користуються попитом рекреантів, в додаток до вже наявних легких споруд, в подальшому, виникає потреба, споруджувати більш надійні довговічніші споруди для відпочинку. В зв'язку з тим, що окремі місця відпочинку знаходяться на значній віддалі від міст згодом виникне потреба в будівництві, на їх місці, для розміщення відпочиваючих кемпінгів, туристичних хатин, туристичних баз тощо. Такі місця відпочинку можуть служити основою для розробки інвестиційних проектів з розвитку туризму.

Будівництво кемпінгів, мотелів, туристичних стоянок та інших засобів побутового обслуговування в сучасному рекреаційному лісі тісно пов'язане з традиційними лісогосподарськими заходами по покращенню естетичних і санітарно-гігієнічних властивостей деревостанів.

Отже методи збільшення кількості місць відпочинку в лісах, розширення їх площ за рахунок проведення відповідних лісогосподарських заходів, є перспективним заходом покращення рекреаційно-туристичної привабливості лісів.

Для організації цілеспрямованої роботи по впровадженню запропонованих лісогосподарських заходів направлених на покращення атрактивності лісових насаджень з метою їх використання для рекреаційно-туристичної діяльності необхідно:

1. Провести інвентаризацію діючих місць відпочинку по лісництвах, здійснити їх паспортизацію та запропонувати їх доповнення необхідною інфраструктурою.
2. Розробити інвестиційні пропозиції по передачі окремих місць відпочинку для створення кемпінгів, туристичних площадок для мобільних туристичних груп, в тому числі передачі в користування приватним структурам.
3. Підібрати нові ділянки для влаштування пунктів відпочинку в лісових насадженнях та провести підготовчі роботи для підвищення їх естетичних властивостей.
4. Розробити інформаційні матеріали щодо розташування по території області місць для відпочинку їх оснащення і місткість та перелік послуг які можна одержати на кожному із них.
5. Розробити перспективну програму використання рекреаційних лісів та лісів, що частково виконують рекреаційні функції на найближчий період.
6. Розпочати часткове впровадження заходів з благоустрою в лісах які в перспективі можуть бути використані для рекреаційного освоєння.
7. Збільшити обсяги проведення лісогосподарських рубок з метою створення привабливих лісових ландшафтів та покращення санітарного стану цих лісів.
8. Розширити площі приміських зелених зон особливо міст Івано-Франківська, Калуша, Коломиї та Надвірної.
9. В лісництвах де доля рекреаційних лісів перевищує 50 % території бажано створювати рекреаційні лісництва, враховуючи специфіку їх функціонування.

Висновки. Використання лісів для рекреації в області є перспективним, оскільки ліси займають більше сорока відсотків її території. Значну рекреаційну цінність представляють території національних природних парків, заказників та інших природно-заповідних об'єктів. Проте рекреаційні навантаження, при масовому відвідуванні цих територій, можуть негативно позначитись на їх екологічному стані. Тому важливо розвивати рекреаційну діяльність в лісах які не являються заповідними територіями, але мають потенційні рекреаційні властивості.

Швидкі темпи розвитку туризму в області вимагають від спеціалістів лісового господарства працювати на перспективу, створюючи привабливі умови для відпочинку все більшої кількості рекреантів.

1. Бобров Р. В. Благоустройство лесов / Бобров Р. В. – М.: Лесная промышлен, 1977. – 192 с.
2. Бондаренко В. Д. Ліс і рекреація в лісі / Бондаренко В. Д., Фурдичко О. І. – Львів, 1994. – 232 с.
3. Голубець М. А. та інші. Українські Карпати / Голубець М. А. та інші. – К.: Наукова думка, 1988. – 207 с.
4. Калуцький І. Ф. Особливості покращення рекреаційного використання лісових ландшафтів Прикарпаття / Калуцький І. Ф., Запоточний М. М. Науковий вісник. Збірник науково-технічних праць. Вип. 16.2. – Львів, 2006. – С. 12-19.
5. Середін В. І. Ліс база відпочинку / Середін В. І., Парпан В. І. – Ужгород, 1988. – 110 с.
6. Матеріали лісовпорядкування по Івано-Франківському обласному управлінню лісового і мисливського станом на 01.01.1989 р.
7. Матеріали лісовпорядкування по Івано-Франківському обласному управлінню лісового і мисливського станом на 01.01.1997 р.
8. Матеріали лісовпорядкування по Івано-Франківському обласному управлінню лісового і мисливського станом на 01.01.2009 р.